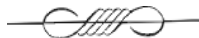

KERTÉSZ PÉTER

Adatok az Iszkaszentgyörgy környéki szőlőművelés történetéből

Fejér megye falvaiban a török kiűzésével (1688. május 19.) az élet nem sokat változott. A megszállás utolsó évtizedeinek viszonylagos nyugalomához képest határtalanul megnehezedtek a mindennapok, és a vármegye parasztjainak ismét ínséges időket kellett átélniük. A császári csapatok rátelepedtek a falvakra, felélve azok gabonáját és jószágtakarmányát. A laza közbiztonság következtében hol a katonák, hol a civilek fosztogattak, koldussá téve ezzel a falvak lakóit. Az 1696-os összeírások Iszkaszentgyörgyön 23 családot jegyeztek be, az anarchikus állapotok következtében 1702-re ebből mindössze 10 jobbágy- és 4 zsellércsalád maradt a lakóhelyén.¹

1707-ben a Fejér megyei jobbágyok kétségbeesett levelet írnak Esterházy Ferenc főispánhoz, melyben elhangzik, hogy „most Keresztes, Moha, Szentgyörgy, Csór, mind puszták”.² Iszkaszentgyörgy határában egy 1715-ös összeírás szerint 438 pozsonyi mérő (kb. 164 kat. hold) volt a művelés alá fogott terület. Nehézséget jelentett, hogy a háborús állapotok következtében az igaerőt is felélték. Ez időben keletkeznek az irtásföldek.³ Amadé földesúr – hogy az uradalom falvainak gazdasági életét fellendítse – önálló gazdálkodásba kezdett. Kezdetben robot révén igyekezett munkaerőre szert tenni, később kóborlók és nincstelenek jelentkeznek önként földesúri szolgálatba. Kialakulnak az uradalomszervezet keretei, melynek első, kézzel fogható jele a majorsági gazdálkodás. A kóborló személyeket és a házatlan zselléreket

így igyekeztek egybegyűjteni és letelepíteni. Ekkor épül fel a Selyem major, és a Vörös major. A majorsági gazdálkodás fő profilja az állattenyésztés volt.⁴

Az egyre fejlődő gazdasági élet lehetőséget kínált, hogy a földesúr rendszeresen beszedje az adókat, de a növekvő igények kielégítésére még okosabb gazdálkodást kellett folytatni. Kezdetben a szentgyörgyiek 100 Ft-ot, 150 mérő gabonát és 1 pár csizmát adtak a földesúrnak. Ez 1732-ben már a következők szerint változott: egy egész helyes gazda évente 4 Ft-ot, minden terményből kilencedet, munkaerejéből 52 nap robotot adózott urának. Amadé báró, hogy pénzbevitelét növelje mindent bérbe adott, amit csak lehetett.⁵ Mikor már nem maradt szabad terület, egy jól jövedelmező, azonban csak hosszútávon megtérülő gazdálkodást indítványozott. Ezekre az évekre tehető a szőlőművelés újbóli fellendülése.

A magyar történelem 1700-as éveiben a szőlőtelepítés nem területi sajátosság, hanem az egész országra jellemző folyamat volt. Az 1715-20-as összeírások alapján az ország lakossága 3-4 millió fő. Az állattartás és gabonatermesztés után a szőlőművelés a harmadik helyet foglalta el a gazdaságban.⁶ A szentgyörgyi uradalom általunk ismert első XVIII. századi szőlészeti adata egy 1735-ös telepítési szerződés.⁷ A szerződés tíz pontja az alábbiakban határozta meg a leendő gazdák jogait és kötelezettségeit: a telepítési szándékot a földesúr tisztartójánál kellett bejelenteni. A tisztartó „Szőlő Levelet” állított ki egy

tallér ellenében, melyben szerepelt a telepítés dátuma, a dézsmamentesség időtartama, a terület nagysága, valamint helyrajza. Ez utóbbit a szomszédok neve alapján állapították meg. Ezután a tiszttartó, a hegymester és a tulajdonos együtt tekintették meg a helyet, ahol kijelölték az új utak, mezsgyék és árkok helyeit. Ezeket az új gazdáknak – büntetés terhe alatt – kellett elkészíteni. A büntetés nagyságáról a kontraktus nem számol be. A telepítéstől számolt hatodik évben a gazdától fél akó ürmös bornak való mustot szedtek be. A szőlőt áruba bocsátani csak a tiszttartó engedélyével lehetett.

Mindenekelőtt fontosnak tartották a vevő személyének megismerését. A hegybeliek közé csak a tiszta erkölcsű ember nyert felvételt. Úgynevezett bizonyáglevelt kellett bemutatni, ami tulajdonképpen korabeli erkölcsi bizonyítvány volt. Ezt az iratot a falubíró, az uradalmi tiszttartó illetve polgárok esetében a városi kapitány állította ki.⁸ Az új tulajdonos egy forinttal járult hozzá a tulajdonába való beiktatáshoz, amit a tiszttartó elismervénnyel igazolt neki. Ha valaki nem az előírt módon járt el, szőlője azonnal visszaszállt az uraság tulajdonába. Ha a gazda elhanyagolta birtokát, gazosan vagy parlagon hagyta, először csak figyelmeztették. A második felszólításkor 3 Ft-ra büntették, harmadszori figyelmeztetés esetén szőlőjét lefoglalták. Ez esetben a gazdának 2 Ft kárpótlás járt. A kontraktus itt be is fejezi a tulajdonlással kapcsolatos kötelességeket. További öt pontja szinte kizárólag a hegyen elkövetett bűncelekmények és szabálysértések jogorvoslataival foglalkozik. Megkülönböztettek súlyosabb és kevésbé súlyos bűnöket, kihágásokat. Szőlőlopásért 12 Ft, rongálásért tőkénként 1 máriás, vesszőnként 1 garas büntetés járt. A bírság fele a károsult, másik fele a földesúr zsebébe vándorolt. Zala megyei adatok arról tanúskodnak, hogy a pénzbüntetést testi fenyítésre lehetett változtatni, és fordítva. 1769-ben 4 Ft 12 pálcaütés-

sel ért fel.⁹ A károk felmérése mindenkor a hegymester kötelessége volt, akinek ezért a munkáért 40 petákot adtak. Ezt a költséget a károkozónak kellett megtéríteni.

Igen nagy hangsúlyt fektettek a tisztességes, erkölcsös magatartás szabályozására is. „Ha pedig valaki egymással nyilvánvaló veszekedésekben, káromkodásban, paráznalkodásban, verekedésben, vagy más Egek ellen kiáltó vétekben, Ünnepszegésben ott a Hegyen tapasztaltatik, annyiszor, amennyiszer tselekszi, 12 forintokat az Uraság kezéhez való tüstént letételére megbüntessék.” Ha a gazdának nem volt „tehetsége” a büntetést pénzben kifizetni, annak borából szüret után foglalták le a megfelelő mennyiséget. Külön büntetőjogi kategóriába tartozott, ha az elkövető nem a hegybéli helység tagja volt, felette hegymester nem ítélezhetett. Ezek az emberek, ha nem főbenjáró bűnt követtek el, a tiszttartó elé kerültek. A vizsgált adatok alapján a földesúri tiszttartó is rendelkezett némi bíraskodási joggal, de ezt csak kisebb kártevések esetén gyakorolhatta. Hatásköre nagyjából a pénzbírságokig terjedt ki. Ilyen eset volt például, ha valaki marhájával okozott anyagi kárt. Ekkor a jószágot lefoglalták, és érte váltságot kértek. Ha az elkövető nem tudott fizetni, kitiltották a környékről, marháját megtartották, s neki egy peták „hajtópénzt” adtak kárpótlásul. A pincefeltörés, borlopás, gyűjtogatás már főbenjáró bűnnek számított, az elkövetők felett az úriszék ítélezett.

A kontraktus tizedik pontja az adójogszabályokkal foglalkozik. A dézsmamentesség lejárta után mindenki kilenceddel tartozott a földesúrnak. Ez alól csak a hegymester volt kivétel, „... aki nem más kilenceddel, hanem valamely kedveskedéssel tartozni fog...” Aki az adózás elől termését elrejtette, annak mindenét lefoglalták. A szöveg itt egy szokásjogra hivatkozik: „aki... valamely termését lopva eldugná, Országunk szokásai szerint minden termése... confiscaltatik...”

A szőlőkre nagy igényt tarthattak a

„...még a régi öregöktű’ hallottam...”

környező falvakban élők is, hisz tíz éven belül sor került egy újabb hegy kimérésére. A következő telepítést 1744-ben történt a guthi hegyen. Sajnos a szerződés már 1774-ben elveszett, létezésére egy panaszlevélben találunk adatot.¹⁰ Ebből megtudhatjuk, hogy az első telepítést Amadé László jelölte ki a mohai és a csurgói gazdák számára, később Esterházy Gábor veszi át a területet. Ez valószínűleg csak zálogbirtok lehetett, mert az irat Amadé Taddeust panaszolja be a vármegyénél. Eszerint a telepítők nyolcévi dézsmamentességet élveztek, majd kilenceddel adóztak Amadé Lászlónak és Esterházy Gábornak is. Most viszont Amadé Taddeus nyolcadot szed tőlük, ezért kéri... a tekéntetes vármegyét és egyszersmind az Úri székét...” az eset kivizsgálására. Mivel a kontraktust őrző hegymester, Zámbo Mihály az Esterházyak idején meghalt, a szerződés elkallódott. A levelet Kalmár Márton, Pojáni János és Bíró Péter írta alá a hegybeliek nevében. A vármegye szeptember 13-án lefolytatott vizsgálata, melyet Vörös Zsigmond főbíró és Fekete András megyei jogász vezetett, igazat adott a gazdáknak.¹¹

A következő plántálás 1778-ban történt.¹² Ettől az évtől a guthi szőlőhegyeket különválasztják, a régi telepítések Ó-Guth, az újabb plántálások Új-Guth néven önálló egységet képeznek. A szerződés a székesfehérvári lakosokkal kötött. A február 10-én kelt kontraktus Berkes-hegynek nevezi a területet, melyen kettő dűlőben 46 holdat jelöltek ki. Egy parcella szélessége 15, hossza pedig 95 bécsi öl (1 bécsi öl = 1,89 m) volt. A gazdák nyolcévi dézsmamentességet kaptak, a dézsma kilencedben lett meghatározva, amit egy-egy fűrttel kiegészítettek. A telepítés utáni hatodik évben itt is dukált a fél akó ürmösnek való must, és az egy kosár szőlő. A tőkében okozott kárért 17 krajcárt, a letört vesszőért 3 krajcárt kellett fizetni. A gazdák fehérvári polgárok lévén más adóterherrel nem tartoztak.

Kincses-hegyen 1757-ben kezdődnek telepítések.¹³ A szerződés tartalma megegyezik a somosmáli-hegy szerződésében leírtakkal, itt azonban már megemlíti az építésekkel kapcsolatos kötelezettségeket is. A birtokok 2 Ft lefizetése után pincéket, kunyhókat és préházakat is emelhettek. Az adatokból arra következtethetünk, hogy a szőlőhegyek ezekben az években kezdtek benépesedni, bár feltehetően csak ideiglenes hajlékok épültek. Ez utóbbi megállapítást megerősíti, hogy az iszkaszentgyörgyi plébánia anyakönyveiben nem szerepelnek kincsesi születésűek. Az első ilyen bejegyzésekkel 1790-ben találkozunk.¹⁴ Ezek a lakosok minden bizonnyal elszegényedtek szellérek lehettek, és a szőlő önmagában nem nyújtott megélhetési lehetőséget számukra. Neveikkel sűrűn találkozunk a XVIII. és a XIX. század fordulóján készült napszámos lajstromokban. Egy 1772-es dézsmajegyzék szerint a Kincses-hegyről 268 urna és 46 meszely bordézsma szedtek be.¹⁵ Az uradalmi igényeket valószínűleg nem elégítette ki a dézsmákból befolyt mennyiség, mert Fülöp János tisztartó 1775. május 2-án Simon Voighart, András Voighart, Németh István, Nagy Ferenc, Lissi Ferenc, és Kocsis József gazdáktól 455 és fél akó bort vásárolt. Valószínűleg a befolyó dézsmamennyiség növelése érdekében történik 1776-ban a második telepítés. A földesúr kilencévi dézsmamentesség mellett 46 holdat engedélyezett feltörni.¹⁶ A hegyen 1781-ben 66 szőlőbirtokosnak 4170 urna bora termett, ami után 456 urna kilencedet adóztak.¹⁷ 1810-ben Kincsesen már 110 gazda rendelkezett termést hozó szőlővel.¹⁸

Az uradalom többi szőlőhegyeinek telepítéséről nincs adatunk. Annyit tudunk, hogy Bácsó-hegyet az 1715-ös felmérés 21 kapás szőlőként említette. Valószínűleg ez a legrégebbi telepítés. A gyors gazdasági stabilizálódást mutatja, hogy ez a szám öt év alatt 60-ra változott.¹⁹ Leányvágóban Amadé László adott területet a fehérvári gazdáknak,

majd ideiglenesen Esterházy Gáborhoz került a terület, amit erre az időre a királyi dézsmától mentesnek nyilvánítottak.²⁰

1772-ben a következő hegyekről szedtek be adót:²¹

Iszka és Leányvágó 1114 urna, 10 meszely,

Somosmál 391 urna, 39 meszely,

Kincses 268 urna, 46 meszely,

Bittó 134 urna, 30 meszely.

A dézsaösszeírásból a guthi-hegyek, valamint Bácsó nem tudni, miért, de kimaradtak. Az 1782-es iratban viszont Iszka és Leányvágó nem szerepel.²²

Somosmál 90 akó, 20 meszely,

Bittó 11 akó, 48 meszely,

Ó-guth 11 akó, 5 meszely,

Új-guth 11 akó, 6 meszely,

Kincses 159 akó, 37 meszely.

A II. József-kori telekkönyvek szerint Új-guthon 12 gazda 1910 négyszögölön gazdálkodott. Itt a holdankénti átlagtermést 7 akóban, míg Kincsesen 18, Somosmálon 16 akóban mérték. A bittói földek átlagtermése megegyezett a guthiéval.²³

1810-ben az Iszkai-hegyen 180, Somosmálon 120, Kincsesen 110, Bittóban 43 gazda rendelkezett szőlőkkel.²⁴ A termések összképe az 1822-es jegyzékből világosan kirajzolódik. Eszerint az uradalomban összesen 4535 akó bort termeltek, amiből 3694 nyolcados, 886 akó kilencedes és tizedes szőlőkből származott. A beszedett dézsmá a nyolcadosokból 456 akó, a kilencedesekből 93 akó, a tizedesekből 79 akó volt. A kiarendált püspöki tizedből a falu plébánosa 4 akót kapott.²⁵

A forrásokból sajnos nem ismerjük meg, hogy egy-egy gazda mekkora szőlőterületen gazdálkodott. A szerződések gyakran feltűntetik az összterület nagyságát, azonban nem tudjuk, hány gazda között lett felosztva. A dézsmajegyzékekből és a bortermések mennyiségéből történő következtetés homályos találgatás lenne, mivel a telepítések után csak jóval később keletkeztek ezen iratok.

Valószínű, hogy az eredeti felosztás ezekre az évekre megváltozott, adásvétel vagy örökösödés kapcsán. A beszedett dézsmából való következtetés azért is pontatlan lenne, mivel minden dűlőben más-más termésátlag lehetett. Az 1781-ben keletkezett dézsmajegyzék szerint Kincsesen a következő birtokosoknak volt adózás alá eső szőlőjük:

Lisi Ferenc	73 urna
Karbavics István	34 urna
Horváth Mihály	64 urna
Praszenszki ?	56 urna
Nagy Mihály	76 urna
Nagy István	36 urna
Szathmári Ferenc	101 urna
Hegyi Gáspár	20 urna
Virág András	30 urna
Rauch Ignác	18 urna
Ivanics Ádámné	51 urna
Györi György	124 urna
Balogh István	44 urna
Szalgi Ferenc	84 urna
Rauch Ádám	96 urna
Kis István	100 urna
Nagy József	79 urna
Kulifay József	4 urna
Nagy György	137 urna
Komár Mihály	24 urna
Sigonics Imre	145 urna
Majsai Ferenc	55 urna
Hegedűs József	105 urna
Nyúl György	66 urna
Herzog Mátyás	65 urna
Nagy István	118 urna
Csepi István	63 urna
Kornyai József	114 urna
Pöbötös János	49 urna
Magyar András	31 urna
Sigonits Mihály	91 urna
Farkas István	71 urna
Pintér Ferenc	86 urna
Jánosa István	50 urna
Varga József	100 urna
Vigh Mihály	42 urna
Már Mátyás	44 urna

Császár Ádám	70 urna	Kiss M. István	33 akó
Lyári Gábor	44 urna	Leber József	64 akó
Szumlaitner Mátyás	13 urna	Molnár Ferencné	38 akó
Lehota Pál	114 urna	Dallos Ferenc	19 akó
Joannes Inger	20 urna	Hajdú József	36 akó
Jakob Groff	4 urna	Schumf Mihály	15 akó
Nagy Ferenc	160 urna	Boda István	57 akó
Heinfich István	188 urna	Nyárai István	17 akó
Barna József	13 urna	Zsigonics Mihály	35 akó
Kömüves György	76 urna	Fodor András	16 akó
Németh György	4 urna	Zsigonics I. Ignác	28 akó
Herzog Mihály	36 urna	Kiss János	59 akó
Haufer György	85 urna	Arlthmann Henrik	100 akó
Jankovits István	48 urna	Pázmándi Márton	30 akó
Maár Mihály	68 urna	Miklós János	17 akó
Hornyai István	73 urna	Simon János	26 akó
Vizi János	23 urna	Maráti István	19 akó
Herzog Mihály	39 urna	Pisovics János	8 akó
Jankovics István	?	Matheiser Ferenc	41 akó
		Horváth János	36 akó
		Bottos Mihály	25 akó
		Zsigmond György	16 akó
		Vidovits János	25 akó
		Csörgits András	17 akó
		özv. Németh Ferencné	64 akó
		Vingler János	23 akó
		Németh Ferenc	62 akó
		Vingler József	35 akó
		Nagy János	116 akó
		Hegedús György	31 akó
		Nagy József	27 akó
		Zsigonics István	129 akó
		Lendvai János	36 akó
		Babel Jakab	30 akó
		Csepi András	58 akó
		Horváth István	33 akó
		Bottos József	27 akó
		Matheiser János	31 akó
		Babotai József	30 akó
		Csikos Mihály	11 akó
		Majsai Ferenc	25 akó
		Makk Márton	28 akó
		Palkovics József	38 akó
		Makk Mihály	11 akó
		Majsai Ferenc	25 akó

A fent közölt névsor a legkorábbi fellelt irat, amely már névlajstromot közöl. 57 gazda 4170 urna bortermése már nem volt elhanyagolandó mennyiség. 41 évvel később a gazdák száma 117-re emelkedett, a bortermés azonban csak 4603 akó (1 urna = 1 akó) volt. Az 1822-es dézsmajegyzék adatait figyelembe véve az új gazdák megjelenése nem újabb nagy területek feltörésével, hanem a szőlők elaprózódásával függ össze. Míg 1781-ben 50 akó alatt csak 22 (38%), míg 100 fölött 10 gazda (17%) termelt, addig 1822-ben 50 akó alatt 87 gazda (74%), száz akó felett 6 (5%) termelt. Érdekes, hogy a két iratot összehasonlítva a 100 akó felett termelő szőlőbirtokosok családnevei teljesen kicserélődnek. Ezen évben a következő birtokosokat írták össze:

Rákos Mihály	7 akó		
Arany János	27 akó		
Nyakas Mihály	10 akó		
Nyakas György	28 akó		
Hanzli János	51 akó		
Csepi Istványné	60 akó		
Sz. Somogyi István	17 akó		

Soós György	122 akó	Szabó György	42 akó
Farkas István	15 akó	Lang Lőrinc	8 akó
Hujber István	93 akó	Ódor István	39 akó
Kiss Pál	27 akó	Káldi György	12 akó
Schneider Lőrinc	137 akó	Papp Ferenc	51 akó
Molnár János	20 akó	Hász György	12 akó
Rezmann József	100 akó	Almási András	40 akó
Sennyei Mihály	33 akó	N. Horvát József	7 akó
Nyakas András	86 akó	Liszi András	59 akó
Majsai Pál	12 akó	Tüske József	14 akó
Bakos Ferenc	41 akó	Arany József	42 akó
Boldog János	12 akó	Balog József	30 akó
Szatomári Pál	81 akó	Pergner Mátyás	171 akó
Rauchhoffer Mátyás	34 akó	Horváth József	8 akó
Fischer Mihály	53 akó	Kassó Pál	42 akó
Frik Antal	25 akó	Braun József	26 akó
Vidovics József	86 akó	Angeli János	16 akó
Pácser Márton	18 akó	Pvordi János	26 akó
Rezman János	16 akó		
Ugróci András	14 akó		
Bencsik Mihály	53 akó		
Mayor Mihály	27 akó		
Dietrich János	181 akó		
Rákos György	10 akó		
Vidovics Mihály	172 akó		
Hamu József	3 akó		
Lendvai György	46 akó		
Németh Pál	3 akó	Schleth Jakab	25 akó
Fodor István	47 akó	Halász József	20 akó
Szabó Jánosné	9 akó	Niedermayer Jakab	8 akó
Vuts András	74 akó	Juntek Imre	57 akó
L. Nagy Pál	8 akó	Kereskedő János	25 akó
Lautner Lőrinc	16 akó	Tolnai Ferenc	9 akó
Kocsis János	7 akó	Komlósi Mihály	32 akó
Braun András	42 akó	Varga István	20 akó
Filó Ferenc	3 akó	Osztics István	17 akó
Kőszeghi Pál	92 akó	Kuruc István	8 akó
Schlaunzki Ferenc	32 icce	Molnár Ferenc	25 akó
Pácser György	48 akó	Dávid József	12 akó
Jankovics István	12 akó	Kiss Jánosné	23 akó
Szilasi József	7 akó	Magyar András	10 akó
Zombai József	20 akó	Madár József	24 akó
Kosa György	24 akó	Barna András	27 akó
Németh János	50 akó	Penner Ferenc	24 akó
Vurtzer Aloisius	8 akó	Farkas János	24 akó

Az iszkaszentgyörgyi szőlőkről az 1822-es dézsmajegyzék ad csaknem teljes képet.²⁷ Iszkan 165 szőlőbirtokos 4334 akót, Ó-Guthon 56 gazda 888 akót, Új-Guthon 52 gazda 1989 akót termelt. A többi szőlőhegy területén viszonylag kis mennyiségben folyt a művelés. Sóllyom-hegyen 360 akót termelt az alábbi 18 földműves:

Schleth Jakab	25 akó
Halász József	20 akó
Niedermayer Jakab	8 akó
Juntek Imre	57 akó
Kereskedő János	25 akó
Tolnai Ferenc	9 akó
Komlósi Mihály	32 akó
Varga István	20 akó
Osztics István	17 akó
Kuruc István	8 akó
Molnár Ferenc	25 akó
Dávid József	12 akó
Kiss Jánosné	23 akó
Magyar András	10 akó
Madár József	24 akó
Barna András	27 akó
Penner Ferenc	24 akó
Farkas János	24 akó

Hasonlóan kis területen folyt a terelés a Burján-hegyen is. Az itt termelt bor mennyiségéből csupán 32 akó került az uradalmi pincébe. Az irat mindössze öt nevet tüntet fel úgymint:

Foki Mihály	2 akó
Tóth János	7 akó
Márton István	13 akó
Márton Mihály	8 akó
Jankovics József	1 akó

Leányvágó 215 akó termését a következő 23 szőlőművelő termesztette:

Stadler Jakab	15 akó
Kovács István	11 akó
Málics József	26 akó
Kiss József	3 akó
Tóth János	11 akó
Fridrich Mihályné	4 akó
Nagy Mihály	17 akó
Vizler Márton	15 akó
Kovács József	12 akó
Vencel Rochus	6 akó
Rákos Mihály	4 akó
Schmár János	10 akó
Lendvai József és Reizner Ferenc	3 akó
Kézi Mihály	11 akó
Nagy János	10 akó
Majer József	20 akó
Kertész Ferenc	1 akó
Szóládi József	11 akó
Gazdag Pál	7 akó
Tikász József	8 akó
Csizmadia Mihály	7 akó
Csizmadia János	1 akó

Somosmál területén az 1822. év őszén 136 gazdának 2371 akó bora termelt, melyből 264 akó dézsmát szedtek be. Bittó 26 földművese 661 akóval büszkélkedhetett ugyanezen évben, míg Bácsóban, ahol főleg a már tárgyalt Guth falu német parasztjai termeltek, 120 tulajdonos 1437 akó terméséből 160 akót adózott.

Már tettünk említést arról, hogy a dézs-

mát az Amadék idején az uradalom szállította be saját költségén, majd a későbbiek során ez a hegynép vállára szállt. Ezt a feltételezést alátámasztja a fent említett dézsmajegyzék, miszerint Bajzáth György a meghatározott adón kívül úgynevezett hozatásbért is szedett. Ez a járulék azonban csak a kilencedes területeket érintette. Kincses-hegyen 16 akó, Ó-Guthon 3 akó, Új-Guthon 7 akó, Somosmálon 9 akó, Bácsóban 5 akó, Bittóban 2 akó hozatásbért szedtek be. Sólýom-hegy, Burján és Leányvágó nyolcadot adózott, így azokkal nem fiztettek hozatásbért. Tehát Bajzáth György vállalta, hogy maga szekerein szedi be a dézsmát, a költségeket azonban a hegynéppel fiztette meg. A fent említett adatok azt mutatják, hogy ez az összeg akónként 1 pint többletköltséget jelentett a bortermelőknek. Ennek következménye lett az a per, amelyre 1826-ban került sor a hegyközségek és a földesúr között. A perben a hegynép az 1768-as urbárium azon rendelkezéseire hivatkozott, melyben kimondták, hogy a szőlőművelők az urasági bor behordására, és hordók beadására nem kötelezhetők. Sajnos az ügy végső kimenetét nem ismerjük.²⁸

A fentiekben vizsgált adatokból világosan kirajzolódik, hogy a XVIII. században a földesurak által elkezdett gazdaságpolitika a XIX. század első felére gyors fellendülést eredményezett. A gazdálkodásban elsődleges szerepet kapott az irtásföldek kedvezményes birtoklása, amely a területre csalogatta azokat a szegényebb sorsú lakosokat, akik az elmúlt zavaros évtizedekben földönfutókká váltak. Ezek pedig jobb híján a szőlőhegyi szórványokra költöztek. De területet szerzett a hegyekben a városi polgár és a kismemes is, akik a bortermeléssel kívánták kiegészíteni egyéb jövedelmeiket.

FORRÁSOK

„...még a régi öregöktű' hallottam...”

FML.: Fejér megyei levéltár
 AM. LT.: Amadé-levéltár
 BAJZ. LT.: Bajzáth-levéltár

FELHASZNÁLT IRODALOM

ÉGETŐ MELINDA: *Vagyon szép szőlőhegyünk...* Történeti-néprajzi elemzések közép- és nyugat-dunántúli magyar nyelvű hegytörvények körében 1629–1846. Budapest, 2004.

FEYÉR PIROSKA: *Szőlő és borgazdaságunk történetének alapjai*. Budapest, 1970.

KERTÉSZ PÉTER: „Valaki azon Szőlő Hegyen...” Szőlőtermesztés Kincses-hegyen a XVIII: században. *Belvedere Meridionale*. A szegedi történészhallgatók lapja. 2004/7–8. sz.

KURUCZ JÁNOS: Kincsesbánya. In.: *Fejér Megyei Történeti Értesítő* 17. kötet. Székesfehérvár, 1985.

NÉMETH GYULA: *Iszkaszentgyörgy története*. Iszkaszentgyörgy, 1976.

JEGYZETEK

¹ Németh 1976. 36–39.

² Németh 1976. 38.

³ Németh 1976. 38.

⁴ Németh 1976. 41.

⁵ Németh 1976. 46.

⁶ Feyér 1985. 183.

⁷ A szerződések eredeti példánya sajnos nem maradt ránk. Az eredeti példányról másolatot készített Juntek Imre megyei esküdt Székesfehérváron 1826-ban. FmL. Bajz.lt. Borszámadások 1810–1840.

⁸ FmL. Bajz..lt. 1800–1883. 16.C/18.

⁹ Égető 2004. 23.

¹⁰ FmL. AM. lt. XIII-1.;C/5;5.d.5.

¹¹ FmL.AM. lt. XIII-1.: C/5;5.d.5

¹² Fml. Bajz. lt. borszámadások 1810–1840.

¹³ Kertész 2004. 63.

¹⁴ Iszkaszentgyörgyi Római Katolikus Plébánia anyakönyvei.

¹⁵ FML. AM.lt. XIII-1; C/20/2;7.d.

¹⁶ Kurucz 1985.

¹⁷ FmL. AM.lt. XIII-1. C/13;7.d.

¹⁸ Kurucz 1985. 406.

¹⁹ Németh 1976. 38.

²⁰ Németh 1976. 51.

²¹ FmL. AM.lt. XIII-1;C/20/2;7.d.

²² FmL. AM.lt XIII.-1.C/13.7.d.

²³ Kurucz 1984. 36.

²⁴ FmL. Bajz.lt. dézsmajegyzékek 1810.

²⁵ FmL. Bajz.lt. dézsmajegyzékek 1822.

²⁶ FmL AM. Lt. XIII.-1. C/13.7. Jankovics István neve után kiolvashatatlan a mennyiség.

²⁷ Fml.Bajz.lt. dézsmajegyzékek 1822.

²⁸ Németh 1976. 52.